

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੫੨

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੭੭੭]

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹਰਿ ਚਰਣ ਕਮਲ ਕੀ ਟੇਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤੀ ਤੁਸਿ ਕੈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਘਰਿ ਤਿਸ ਕੈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਬਾਬੁਲੁ ਮੇਰਾ ਵਡ ਸਮਰਥਾ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਹਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਦੁਖੁ ਕੋਈ ਨ ਲਾਗੈ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਭਗਤਨ ਕਾ ਰਾਖਾ ਉਸਤਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੀਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਅਨਦਿਨੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੀਵਾ ॥੧॥ ਹਰਿ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ਕਿਉ ਵੇਛੋੜਾ ਬੀਵਈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਸੋ ਸਦਾ ਸਦ ਜੀਵਈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਤੁਝੈ ਤੇ ਪਾਈ ਸਾਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਆਸ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਸਫਲੁ ਦਰਸੁ ਭੇਟਿਆ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥੨॥ ਸੰਮਲਿਆ ਸਚੁ ਥਾਨੁ ਮਾਨੁ ਮਹਤੁ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਦਇਆਲੁ ਗੁਣ ਅਭਿਨਾਸੀ ਗਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਉ ਨਿਤ ਨਿਤ ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਆਮੀਆ ॥ ਸੁਭ ਦਿਵਸ ਆਏ ਗਹਿ ਕੀਠ ਲਾਏ ਮਿਲੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀਆ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵਜਹਿ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦਾ ਝੁਟਕਾਰੇ ॥ ਸੁਣਿ ਭੈ ਬਿਨਾਸੇ ਸਗਲ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਕਰਣੇਹਾਰੇ ॥੩॥ ਉਪਜਿਆ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਸਾਹੁਰੈ ਪੇਈਐ ਇਕੁ ਹਰਿ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਬ੍ਰਹਮੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਮਿਲਿਆ ਕੋਇ ਨ ਸਾਕੈ ਭਿੰਨ ਕਰਿ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਬਿਸਮੁ ਪੇਖੈ ਬਿਸਮੁ ਸੁਣੀਐ ਬਿਸਮਾਦੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੁਰਨ ਸੁਆਮੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇਆ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜਿਆ ਤਿਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਏ ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਚਲਤ ਨ ਜਾਹੀ ਲਖਣੇ ਨਾਨਕ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਏ ॥੪॥੨॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਇਹ ਮੁਖਵਾਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੂਹੀ ਰਾਗਣੀ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਖਵਾਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਹਰਿ ਚਰਣ ਕਮਲ ਕੀ ਟੇਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤੀ ਤੁਸਿ ਕੈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਹੇ ਭਾਈ! ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਰਾਮ ਦੇ ਸਰੂਪ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤੁਸਿ ਕੈ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਟੇਕ=ਓਟ, ਭਾਵ ਆਸਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤੱਕਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਤ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਤਿਜੁਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੁਆਪਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਾਖੀ ਭੀ ਅੰਕਿਤ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਰਾਧਕਾ ਦੁਆਰਾ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਣ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਦੀ—ਦੁਆਪਰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ, ਜੋ ਸੋਲ੍ਹਾ (੧੬) ਕਲਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ

ਕੌਤਕ ਭਗਵਤ ਪੁਰਾਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੋ ਗੋਪੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਧਕਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਜੀ 'ਤੇ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਸੀ, ਉਹ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਗੋਪੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਤਨਾ ਹੀ ਫ਼ਰਕ ਸੀ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕੇਵਲ ਪਤੀ ਮੰਨਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਰਾਧਕਾਂ ਜਿਥੇ ਪਤੀ ਮੰਨਦੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਮੰਨਦੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਧਾ ਲਛਮੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਸੰਬੰਧ ਪਿਛਲਾ ਰਾਧਕਾ ਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਕੀ ਕਿਸੇ ਗੋਪੀ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲਾ ਜਨਮ ਦਾ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਰਾਧਕਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਧਕਾ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਚਰਣਾਂ-ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਧਕਾ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਟਿੱਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਅਰ ਇਸ ਅਨੰਦ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਯਥਾ— **ਕਬੀਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਕਉ ਕਹਿ ਐਸੇ ਉਨਮਾਨ ॥**

ਕਹਿਥੇ ਕਉ ਸੋਭਾ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨੁ ॥ [ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੦]

ਸੋ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਗੁੰਗੇ ਦੀ ਮਠਿਆਈ ਦਾ ਸਵਾਦ ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਰਾਧਕਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਸ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦੀ ਸੀ, ਔਰ ਰਾਧਕਾ ਦਾ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। ਜੈਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— **ਕਬੀਰ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਤੇ ਮੈ ਰਹਿਓ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ ॥**

ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਮਹਿ ਰਹਉ ਅੰਤਿ ਅਰੁ ਆਦਿ ॥ [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੦]

ਸੋ, ਐਸੀ ਅਸਵਥਾ ਰਾਧਕਾਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਦ ਹੈ ਜਾਂ ਬੇਸਵਾਦੀ ਹੈ, ਕੌੜੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮਿੱਠੀ ਹੈ, ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਗਰਮ ਜਾਂ ਠੰਢੀ ਹੈ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੁਛ ਭੀ ਖਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਈਰਖਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਈਰਖਾ ਦੀਆਂ ਭੀ ਸਟੇਜਾਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਈਰਖਾ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਈਰਖਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਦਬਾਅ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਈਰਖਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਕਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਲਕਿ ਜੁਬਾਨ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਫਰੀਦਾ ਕੰਨਿ ਮੁਸਲਾ ਸੁਫੁ ਗਲਿ ਦਿਲਿ ਕਾਤੀ ਗੁੜ ਵਾਤਿ ॥**

ਬਾਹਰਿ ਦਿਸੈ ਚਾਨਣਾ ਦਿਲਿ ਅੰਧਿਆਰੀ ਰਾਤਿ ॥ [ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੮੦]

ਤੇ ਈਰਖਾ ਦੀ ਦੂਜੀ ਅਵਸਥਾ ਇਹ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਈਰਖਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਈਰਖਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ 'ਤੇ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਈਰਖਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਅਪਮਾਨ ਭੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਔਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕਾਰਜ ਭੀ ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਈਰਖਾ ਅਪਮਾਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੀ। ਤੀਸਰੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਈਰਖਾ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਸਰੀਰਕ ਕ੍ਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਣ 'ਤੇ ਉਤਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਧਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਤੀਸਰੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਈਰਖਾ ਹੋਈ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਡਰਦੀਆਂ ਜ਼ਹਿਰ ਤਾਂ ਨਾ ਦੇ ਸਕੀਆਂ, ਪਰ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਰਿਝਦਾ ਦੁੱਧ ਰਾਧਕਾ ਨੂੰ ਉਸ ਮਸਤਾਨੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਦਿੱਤਾ। ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਦੁੱਧ ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਿਹਦਾ

ਸਾੜ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਕੋ ਸਾਹ ਵਿੱਚ ਉਬਲਦਾ-ਉਬਲਦਾ ਰਿੜਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀ ਗਈ। ਰਾਧਕਾ ਨੂੰ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਟੇਕ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ। ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲੈ ਲਈ ਔਰ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਰਗੇ ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਪਰਸਨ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਣਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਸਾਰੇ ਛਾਲੇ ਹੀ ਛਾਲੇ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ। ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਪ ਹੀ ਮੇਰੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਫੂਕ ਕੇ ਫਿਰ ਪੁਛਦੀਆਂ ਹੋ? ਗੋਪੀਆਂ ਡਰ ਗਈਆਂ ਔਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੋਪੀਓ! ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਰਾਤੀਂ ਰਾਧਕਾ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਰਗਾ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਈਰਖਾ ਵਿੱਚ ਪਿਆਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੁੱਧ ਨੇ ਜੋ ਰਾਧਕਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾੜਨਾ ਸੀ ਨਹੀਂ ਸਾੜਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਧਕਾ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਸਰੇ ਉਹ ਤਾਂ ਬਚ ਗਈ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਦਾ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਦੁੱਧ ਮੇਰੇ ਚਰਣਾਂ 'ਤੇ ਪਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਚਰਨ ਸੜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਛਾਲੇ ਉਭਰ ਆਏ। ਸੋ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀ, ਰਾਧਕਾ ਤੋਂ ਭੀ ਔਰ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਭੀ। ਸੋ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਦਵੈਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦੀ। ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਈਰਖਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੀਚ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਕਰਤਬ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਮੁਖ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ ਰਹੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖੋਟ ਰਖੇ, ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸ਼ਤਰੂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚਾਣਕੀਆ ਰਿਸ਼ੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. ਮੁਖ ਮੀਠਾ ਪਾਛੇ ਕੁਟਿਲ ਛਾਛਿ ਦੇਹੁ ਵਹਿ ਮਿਤ੍ਰ ॥

ਜਿਉਂ ਬਿਖ ਕੇ ਘਟ ਮੁਖ ਦੁਗਧ ਤਿਉਂ ਤਿਹ ਜਾਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ॥

[ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚਾਣਕਾ, ਅਧਿਆਇ ਦੂਜਾ, ਦੋਹਰਾ ੧੧]

੨. ਬਾਹਰ ਮ੍ਰਿਦੁ ਅੰਤਰ ਕਠਿਨ ਨੀਚ ਪੁਰਖ ਜਿਉਂ ਬੇਰ ॥

[ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚਾਣਕਾ, ਅਧਿਆਇ ਅੱਠਵਾਂ, ਸਲੋਕ ੭]

ਸੋ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਚਰਣਾਂ-ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਟੇਕ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਦੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਟੇਕ ਭਾਈ ਗੋਂਦਾ, ਜੋ ਕਾਬਲ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ ਤੇ ਇੱਕ ਪਹਿਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਠ ਨਾ ਸਕੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਗੋਂਦਾ ਮੇਰੇ ਚਰਣ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਿਹਾ। ਸੋ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਗਤੀ 'ਤੇ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਬੰਧਨ ਛੋਟ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਕੀ ਦੀਨੀ ਓਟ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੯੪]

੨. ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਨ ਕਾ ਆਧਾਰੁ ॥ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ਰਉਂ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰੁ ॥

[ਗੋਡ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੬੯]

ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਦਰਸਨ ਕਉ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ ਧਰਿ ਧਿਆਨੁ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੯੭]

ਮੁਖਵਾਕ ਵਿੱਚ ਚਰਣਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਘਰਿ ਤਿਸ ਕੈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਹਰੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਵਾ—ਵੇਦ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਰੂਪ ਭੰਡਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਲਿ=ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਣੇ ਯੋਗ ਜੋ ਰਾਮ=ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਭੀ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬਾ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥

ਘਰਿ ਤ ਤੇਰੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੋ ਪਾਵਏ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੯੧੭]

ਬਾਬੁਲੁ ਮੇਰਾ ਵਡ ਸਮਰਥਾ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਹਾਰਾ ॥

ਮੇਰਾ ਬਾਬੁਲੁ=ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਡ=ਵੱਡੀ ਸਮਰਥਾ=ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੁ=ਮਾਲਕ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਕਰਣ ਕਾਰਣ=ਸਭ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਹਾਰਾ=ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਦੁਖੁ ਕੋਈ ਨ ਲਾਗੈ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ॥

ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਮਰਤ=ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਭੀ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਲਾਗੈ=ਲਗਦਾ ਅਤੇ ਭਉਜਲੁ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ=ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ਸਹਜ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥

ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਕਰ ਜੋੜਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੯੮]

ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਭਗਤਨ ਕਾ ਰਾਖਾ ਉਸਤਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੀਵਾ ॥

ਆਦਿ=ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੁੱਢ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਚਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜੁਗਾਦਿ=ਜਦੋਂ ਜੁਗ ਆਦਿ ਰਚੇ ਗਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰਾਖਾ=ਰਖਿਅਕ ਚਲਿਆ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵਾ=ਜਿਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਯਥਾ— ਭਗਤਾ ਦੀ ਸਦਾ ਤੂ ਰਖਦਾ ਹਰਿ ਜੀਉ ਧਰਿ ਤੂ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੬੩੭]

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਅਨਦਿਨੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੀਵਾ ॥੧॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੁ=ਸੁਆਦ ਮਹਾ=ਵਡਾ ਮੀਠਾ=ਮਿੱਠਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਅਨਦਿਨੁ=ਦਿਨ-ਰਾਤ ਪੀਵਾ=ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ।

ਹਰਿ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ਕਿਉ ਵੇਛੋੜਾ ਥੀਵਈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਹੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣ ਯੋਗ ਰਾਮ=ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇ=ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ

ਹੈਂ, ਉਸਦਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਫਿਰ ਵਿਛੋੜਾ=ਵਿਛੜਨਾ ਕਿਉਂ=ਕਿਵੇਂ ਥੀਵਈ=ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਸੌ ਸਦਾ ਸਦ ਜੀਵਈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਹੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣ ਯੋਗ ਰਾਮ! ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਟੇਕ=ਓਟ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਸਦ=ਹਮੇਸ਼ਾ-ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਜੀਵਈ=ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ।

ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਤੁਝੈ ਤੇ ਪਾਈ ਸਾਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥

ਹੇ ਸੱਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ=ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਟੇਕ=ਓਟ ਤੁਝਹਿ=ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਈ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਤੇਰਾ ਆਧਾਰਾ ਹਾਥ ਦੇਇ ਤੂੰ ਰਾਖਹਿ ॥

ਜਿਸੁ ਜਨ ਉਪਰਿ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਤਿਸੁ ਕਉ ਬਿਪੁ ਨ ਕੋਊ ਭਾਖੈ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੮੩]

੨. ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਨ ਪੋਹੈ ਕਾਲੁ ॥ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਬਿਨਸੈ ਜੰਜਾਲੁ ॥ [ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੧੪੭]

੩. ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਤਰੀਐ ਭਉ ਸਾਗਰੁ ॥ ਰਾਖਣਹਾਰੁ ਪੂਰਾ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ॥੨॥

ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਨਾਹੀ ਭਉ ਕੋਇ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ [ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੧੪੭]

ਜਿਸ ਤੇ ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹਮਾਰਾ ॥

ਜਿਸ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਭਾਵ ਜੋ ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਲਕ ਐਸਾ ਸਮਰਥ=ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਆਸ ਤੁਮਾਰੀ ॥

ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿ=ਮਿਲਾਪ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਜਸ ਗਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਆਪ ਦੀ ਆਸਾ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਥੇ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਫਲੁ ਦਰਸੁ ਭੇਟਿਆ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥੨॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੂਰਿਆਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਿਲਨ ਕਰਕੇ ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ! ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਜੋ ਸਫਲੁ=ਸਹਿਤ ਫਲ ਦੇ ਹੈ, ਉਹ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਸਦਿ=ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਸੰਮੁਲਿਆ ਸਚੁ ਥਾਨੁ ਮਾਨੁ ਮਹਤੁ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਬਲਿ=ਬਲਿਹਾਰ ਕਰਬਾਨ ਜਾਣੇ ਯੋਗ ਰਮੇ ਹੋਏ ਰਾਮ ਦੇ ਸਚੇ ਥਾਨੁ=ਸਤਿਸੰਗ ਨੂੰ ਸੰਮੁਲਿਆ=ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਨਮਾਨ, ਮਾਣ ਆਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਹਤੁ=ਮਰਤਬਾ (ਅਹੁਦਾ) ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਦਇਆਲੁ ਗੁਣ ਅਬਿਨਾਸੀ ਗਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਦਇਆਲੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਹੀ ਬਲਿਹਾਰੇ ਜਾਣੇ ਯੋਗ ਰਮੇ ਹੋਏ ਰਾਮ, ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣਾ ਕੀਤਾ।

ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਉ ਨਿਤ ਨਿਤ ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਆਮੀਆ ॥

ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤਮ=ਪਿਆਰਾ ਜੋ ਸੁਆਮੀਆ=ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉਸ ਗੋ=ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਬਿੰਦ=ਜਾਨਣੇ ਯੋਗ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ, ਹਮੇਸ਼ਾ-ਹਮੇਸ਼ਾ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਗਾਉਣਾ ਕਰੋ।

ਸੁਭ ਦਿਵਸ ਆਏ ਗਹਿ ਕੰਠਿ ਲਾਏ ਮਿਲੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀਆ ॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੁਭ=ਚੰਗੇ ਦਿਵਸ=ਦਿਨ ਆਏ=ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਗਹਿ=ਪਕੜ ਕੇ ਮੈਂ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕੰਠਿ=ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਏ=ਲਗਾਇਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੰਤਰ=ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਜਾਮੀ=ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ=ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਮਿਲੇ=ਮਿਲ ਗਏ।

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵਜਹਿ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦਾ ਝੁਣਕਾਰੇ ॥

ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਸਹਿਤ ਅਨਹਦਾ=ਇੱਕ ਰਸ ਝੁਣਕਾਰੇ=ਰੁਣ ਝੁਣਕਾਰ ਸੰਗਿਆ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਆਏ, ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਰੂਪ ਵਾਜੇ ਵੱਜੇ।

ਸੁਣਿ ਭੈ ਬਿਨਾਸੇ ਸਗਲ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਕਰਣੈਹਾਰੇ ॥੩॥

ਪਹਿਲਾ ਅਰਥ—ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਣੈਹਾਰੇ=ਰਚਣਹਾਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਉਸ ਮਾਲਕ ਪੁਰਖ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਡਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਦੂਜਾ ਅਰਥ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਡਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਉਪਜਿਆ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਸਾਹੁਰੈ ਪੇਈਐ ਇਕੁ ਹਰਿ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ=ਯਥਾਰਥ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪੇਈਐ=ਮਾਤ ਲੋਕ ਪੇਕੇ ਘਰ ਤੇ ਸਾਹੁਰੈ=ਪੁਲੋਕ ਰੂਪ ਸਾਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣ ਯੋਗ ਇੱਕ ਰਾਮ ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਦੇਖਿਆ।

ਬ੍ਰਹਮੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਮਿਲਿਆ ਕੋਇ ਨ ਸਾਕੈ ਭਿੰਨ ਕਰਿ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ=ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਲਿ=ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣੇ ਯੋਗ ਰਾਮ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਭਿੰਨ=ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਬਿਸਮੁ ਪੇਖੈ ਬਿਸਮੁ ਸੁਣੀਐ ਬਿਸਮਾਦੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥

ਜਿਸਦਾ ਵੇਖਣਾ ਵੀ ਬਿਸਮੁ=ਅਸਚਰਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਣਨਾ ਭੀ ਅਸਚਰਜ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਦਰੀ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਆਇਆ=ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ।

ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇਆ ॥

ਉਹ ਸੁਆਮੀ=ਮਾਲਕ ਜਲਿ=ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਲਿ=ਖੁਸ਼ਕ, ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਹੀ=ਧਰਤੀ ਅਲਿ=ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ=ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਘਟਿ ਘਟਿ=ਘਟਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਸਮਾਇਆ=ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਿਆ ਸੁਆਮੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ ॥ [ਬਿਤੀ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੯੬]

ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜਿਆ ਤਿਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਏ ॥

ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਅਗਿਆਨ ਤੋਂ ਇਹ ਜੀਵ ਉਪਜਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੀਵ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਸਮ੍ਰਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਕੀਮਤ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਜਿਸ ਕੇ ਚਲਤ ਨ ਜਾਹੀ ਲਖਣੇ ਨਾਨਕ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਏ ॥੪॥੨॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਚਲਤ=ਕੌਤਕ ਲਖਣੇ=ਜਾਣੇ ਨ=ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਧਿਆਇ=ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਥਵਾ :—ਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨੋਂ! ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੋ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੫੩

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੭੭੯]

ਰਾਗੁ ਸੁਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩ ੧ੳ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਤੂ ਠਾਕੁਰੋ ਬੈਰਾਗਰੋ ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ਤੂੰ ਸਾਗਰੋ ਰਤਨਾਗਰੋ ਹਉ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੂ ਵਡ ਦਾਣਾ ਕਰਿ ਮਿਹਰੰਮਤਿ ਸਾਂਈ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਸਾ ਮਤਿ ਦੀਜੈ ਆਠ ਪਹਰ ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ ॥ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ ਰੇਣ ਹੋਵੀਜੈ ਤਾ ਗਤਿ ਜੀਅਰੇ ਤੇਰੀ ॥ ਸਭ ਉਪਰਿ ਨਾਨਕ ਕਾ ਠਾਕੁਰੁ ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥੧॥ ਤੁਮ੍ ਗਉਹਰ ਅਤਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਤੁਮ ਪਿਰ ਹਮ ਬਹੁਰੀਆ ਰਾਮ ॥ ਤੁਮ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡ ਉਚੇ ਹਉ ਇਤਨੀਕ ਲਹੁਰੀਆ ਰਾਮ ॥ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੋ ਤੂਹੈ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸੁਜਾਨਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਮਖ ਪ੍ਰਭ ਜੀਵਾ ਸਰਬ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਨਾ ॥ ਚਰਣਹ ਸਰਨੀ ਦਾਸਹ ਦਾਸੀ ਮਨਿ ਮਉਲੈ ਤਨੁ ਹਰੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰੁ ਸਰਬ ਸਮਾਣਾ ਆਪਨ ਭਾਵਨ ਕਰੀਆ ॥੨॥ ਤੁਝੁ ਉਪਰਿ ਮੇਰਾ ਹੈ ਮਾਣਾ ਤੂਹੈ ਮੇਰਾ ਤਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਚਤੁਰਾਈ ਤੇਰੀ ਤੂ ਜਾਣਾਇਹਿ ਜਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ਪਛਾਣੈ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਸਿਰੰਦੇ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਭੂਲੀ ਬਹੁਤੀ ਰਾਹੀ ਫਾਥੀ ਮਾਇਆ ਫੰਦੇ ॥ ਠਾਕੁਰ ਭਾਣੀ ਸਾ ਗੁਣਵੰਤੀ ਤਿਨ ਹੀ ਸਭ ਰੰਗ ਮਾਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਧਰ ਤੂਹੈ ਠਾਕੁਰ ਤੂ ਨਾਨਕ ਕਾ ਮਾਣਾ ॥੩॥ ਹਉ ਵਾਰੀ ਵੰਞ ਘੋਲੀ ਵੰਞ ਤੂ ਪਰਬਤੁ ਮੇਰਾ ਓਲਾ ਰਾਮ ॥ ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ਲਖ ਲਖ ਲਖ ਬਰੀਆ ਜਿਨਿ ਕ੍ਰਮੁ ਪਰਦਾ ਖੋਲਾ ਰਾਮ ॥ ਮਿਟੇ ਅੰਧਾਰੇ ਤਜੇ ਬਿਕਾਰੇ ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਭਾਣੀ ਭਈ ਨਿਕਾਣੀ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਪਰਵਾਨਾ ॥ ਭਈ ਅਮੋਲੀ ਭਾਰਾ ਤੋਲੀ ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਦਰੁ ਖੋਲਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਉ ਨਿਰਭਉ ਹੋਈ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਓਲਾ ॥੪॥੧॥੪॥

ਰਾਗੁ ਸੁਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩ ੧ੳ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੂਹੀ ਰਾਗਣੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ, ਰਾਗ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਸੁਰ-ਤਾਲ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮੰਗਲ ਹੈ। ੧=ਅਦੁੱਤੀ ਓ=ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸਤਿ=ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰ=ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ। ਇਸ ਮੁਖਵਾਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ।

ਤੂ ਠਾਕੁਰੋ ਬੈਰਾਗਰੋ ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥

ਹੇ ਠਾਕੁਰੋ=ਮਾਲਕ ਤੂੰ ਬੈਰਾਗਰੋ=ਹੀਰੇ ਤੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਆਗਰ=ਖਾਨ ਭਾਵ ਭੰਡਾਰ ਹੈ, ਵਾ—ਹੀਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਅਮੋਲਕ ਹੈਂ। ਹੇ ਰਾਮ! ਮੇਰੇ ਜੇਹੀਆਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਘਣ=ਬਹੁਤੀਆਂ ਚੇਰੀ=ਦਾਸੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਅਰਥ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਮਹਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਬੈਰਾਗਰੋ=ਵਿਰਾਗਵਾਨ, ਇਛਾ ਰਹਿਤ, ਜੋ ਕਦੇ ਭੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਸਦਾ ਤੋਂ ਅਚਾਹ, ਹੇ ਰਾਮ! ਤੂੰ ਸੁਆਮੀ ਹੈਂ, ਇੱਛਾ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਜੇਹੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਚੇਲੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਤੂੰ ਮਾਲਕ, ਦੂਜੇ ਇੱਛਾ ਰਹਿਤ, ਤੀਜੇ ਮੈਂ ਦਾਸੀ (ਰਾਣੀ ਭੀ ਨਹੀਂ), ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਦਾਸੀਆਂ ਹਨ।

ਤੂੰ ਸਾਗਰੋ ਰਤਨਾਗਰੋ ਹਉ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ਰਾਮ ॥

ਹੇ ਰਮੇ ਹੋਏ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਰ ਆਪ ਸਾਗਰੋ=ਸਮੁੰਦਰ ਹੋ ਅਤੇ ਰਤਨਾਗਰੋ=ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਨ ਹੋ, ਵਾ—ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਨ ਹੋ, ਅਥਵਾ :—ਆਪ ਸਾਗਰੋ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਹੋ। ਹਉ=ਮੈਂ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਤੇਰੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ।

ਯਥਾ— ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਿਛੁ ਕਰਮੁ ਨ ਜਾਣਾ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੪੯]

ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੂ ਵਡ ਦਾਣਾ ਕਰਿ ਮਿਹਰੰਮਤਿ ਸਾਂਈ ॥

ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਾਰ=ਖ਼ਬਰ, ਸੁਧ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ, ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਦਾਣਾ=ਗਿਆਤਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਸਾਂਈ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਅਮਿਤ=ਮੇਹਰ ਕਰ, ਅਥਵਾ :—ਦਾਣਾ=ਦਾਨਾ, ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਹੇ ਕਿ ਤੇਰਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ? ਤਿਸ 'ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਿ ਮਿਹਰੰਮਤਿ ਸਾਂਈ=ਹੇ ਮਾਲਕ! ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ, ਤੇਰੀ ਬਿਅੰਤਤਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਤਦ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।

ਯਥਾ— ੧. ਤੂ ਬੇਅੰਤੁ ਅਪਰੰਪਰੁ ਸੁਆਮੀ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਕੋਈ ਲਾਏ ॥ [ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੨੨੮]

੨. ਤੂੰ ਵਡਾ ਤੂੰ ਉਚੇ ਉਚਾ ॥ ਤੂੰ ਬਿਅੰਤ ਅਤਿ ਮੁਚੇ ਮੁਚਾ ॥ [ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੧]

ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਸਾ ਮਤਿ ਦੀਜੈ ਆਠ ਪਹਰ ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ ॥

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਕਲ ਦਿਉ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਠ ਪਹਰ=ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਤੁਧੁ=ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਈ=ਧਿਆਉਂਦੀ ਰਹਾਂ।

ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ ਰੇਣ ਹੋਵੀਜੈ ਤਾ ਗਤਿ ਜੀਅਰੇ ਤੇਰੀ ॥

ਹੇ ਜੀਵ! ਗਰਬੁ=ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕੀਜੈ=ਕਰ; ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ, ਅਥਵਾ :—ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਰੇਣ=ਧੂੜ ਹੋਵੀਜੈ=ਹੋਣਾ ਕਰ, ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਗਤਿ=ਮੁਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਥਵਾ :—ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰ ਤੇ ਚਰਣ ਧੂੜ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕਰ ਤਾਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਗਤਿ=ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਹੰਕਾਰ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. ਕਮਰਿ ਕਟਾਰਾ ਬੰਕੁੜਾ ਬੰਕੇ ਕਾ ਅਸਵਾਰੁ ॥

ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ ਨਾਨਕਾ ਮਤੁ ਸਿਰਿ ਆਵੈ ਭਾਰੁ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੯੫੬]

੨. ਗਰਬੁ ਮੋਹੁ ਤਜਿ ਹੋਵਉ ਰੇਣ ॥ ਉਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਦੇਖਉ ਪ੍ਰਭੁ ਨੈਣ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੯੧]

੩. ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ ਮਿਲੈ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਰਥਿ ॥ ਮੁਕਤਿ ਪ੍ਰਾਣ ਜਪਿ ਹਰਿ ਕਿਰਤਾਰਥਿ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੯੦੪]

ਸਭ ਉਪਰਿ ਨਾਨਕ ਕਾ ਠਾਕੁਰੁ ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥੧॥

ਮੈਂ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦਾ ਤੂੰ ਹੀ ਠਾਕੁਰੁ=ਮਾਲਕ ਸੁਆਮੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਰਾਮ! ਮੇਰੇ ਜਿਹੀਆਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਘਣ=ਬਹੁਤੀਆਂ ਚੇਰੀ=ਦਾਸੀਆਂ ਹਨ। ਆਪ ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਹੋ, ਜਿਸ ਤੇ ਵੱਡਾ ਹੋਰ

ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਭੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਯਥਾ— ਇਕ ਦੁ ਇਕ ਚੜਦੀਆ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਜੀਉ ॥

[ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੭੬੨]

ਤੁਮੁ ਗਉਹਰ ਅਤਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਤੁਮ ਪਿਰ ਹਮ ਬਹੁਰੀਆ ਰਾਮ ॥

ਤੁਮੁ=ਆਪ ਗਉਹਰ=ਮੋਤੀ ਵਾਂਗ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਅਤਿ=ਅਤਸੈ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਗਹਿਰ=ਡੂੰਘੇ ਤੇ ਗੰਭੀਰਾ=ਨਿਰਹਲ ਹੋ, ਹੇ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਪਿਰ=ਪਤੀ ਹੋ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਰੀਆ=ਇਸਤਰੀ ਹਾਂ। ਭਾਵ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਾਂ।

ਤੁਮ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡ ਉਚੇ ਹਉ ਇਤਨੀਕ ਲਹੁਰੀਆ ਰਾਮ ॥

ਤੁਮ=ਆਪ ਵੱਡੇ ਹੋ, ਵੱਡਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵੱਡੇ ਉੱਚੇ ਹੋ, ਅਥਵਾ:—ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ, ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਪਤੀ ਆਦਿਕ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਉੱਚੇ ਹੋ। ਹੇ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮੈਂ ਇਤਨੀਕ=ਇੰਨੀ ਕੁ ਭਾਵ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਲਹੁਰੀਆ=ਦਾਸੀ ਹਾਂ।

ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੋ ਤੂਹੈ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸੁਜਾਨਾ ॥

ਹਉ=ਮੈਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਏਕੋ=ਇੱਕ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ। ਤੂਹੈ=ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਆਪ ਸੁਜਾਨਾ=ਚਤੁਰ, ਸ਼ੇਸ਼ਟ ਹੋ, ਵਾ—ਹੇ ਸੁਜਾਨਾ=ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਭੂ! ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਆਪ ਸੀ, ਹੁਣ ਭੀ ਆਪ ਹੋ ਅਤੇ ਅੱਗੇ, ਭੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੋਵੇਂਗਾ। ਇਥੇ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹਾਂ।

ਯਥਾ— ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਹਉ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਆਹਿ ਨ ਮੋਰਾ ॥

ਅਉਸਰ ਲਜਾ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਸਧਨਾ ਜਨੁ ਤੋਰਾ ॥ [ਬਿਲਾਵਲ ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਜੀ, ਅੰਗ ੮੫੮]

ਇਹ ਸਰੀਰ, ਮਾਇਆ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸ ਇਤਿਆਦਿਕ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਆਹਿ ਨ ਮੋਰਾ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਰਸੁ ਗੋਬਿੰਦ ਤੋਰਾ ॥

[ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੩੩੬]

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ :

ਯਥਾ— ੧. ਕਬੀਰ ਮੇਰਾ ਮੁਝ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੋ ਤੇਰਾ ॥

ਤੇਰਾ ਤੁਝ ਕਉ ਸਉਪਤੇ ਕਿਆ ਲਾਗੈ ਮੇਰਾ ॥ [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੫]

੨. ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥

ਈਯੈ ਨਿਰਗੁਨ ਉਯੈ ਸਰਗੁਨ ਕੇਲ ਕਰਤ ਬਿਚਿ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ ॥

[ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੨੭]

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਮਖ ਪ੍ਰਭ ਜੀਵਾ ਸਰਬ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਨਾ ॥

ਹੇ ਰੱਖਿਅਕ ਪ੍ਰਭ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੇ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ, ਭਾਵ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ=ਨਿਗ੍ਰਾ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਿਮਖ ਮਾਤਰ ਭੀ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੀਵਾ=ਜੀਵਤ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਰਬ=ਸਾਰੇ ਰੰਗ=ਅਨੰਦਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਜੋ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਾਨਾ=ਭੋਗਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਆਤਮਿਕ ਰਸ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ,

ਉਸ ਨੇ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਭੋਗਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਸਫਲਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਆਤਮ ਰਸੁ ਜਿਹ ਜਾਨਿਆ ਹਰਿ ਰੰਗ ਸਹਜੇ ਮਾਣੁ ॥**

ਨਾਨਕ ਧਨਿ ਧਨਿ ਧੰਨਿ ਜਨ ਆਏ ਤੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥ [ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਅੰਗ ੨੫੨]

ਫਿਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈ, ਵਾ—ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਆਤਮ ਰਸਿ ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥**

[ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੭੬]

ਚਰਣਹ ਸਰਨੀ ਦਾਸਹ ਦਾਸੀ ਮਨਿ ਮਉਲੈ ਤਨੁ ਹਰੀਆ ॥

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਹ=ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਨੀ=ਸ਼ਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਦਾਸਹ=ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੋਈ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਵੀ ਮਉਲੈ=ਖਿੜ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤਨੁ=ਸਰੀਰ ਭੀ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀਆ=ਹਰਿਆ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੋ, ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸਾਖਿਆਤਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਚਰਨ ਸਰਨਿ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਾਖਿਓ ॥** [ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੭੭]

ਸੋ, ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ।

ਯਥਾ— **ਚਰਨ ਸਰਨ ਦਇਆਲ ਠਾਕੁਰ ਆਨ ਨਾਹੀ ਜਾਇ ॥** [ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੦੬]

ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰੁ ਸਰਬ ਸਮਾਣਾ ਆਪਨ ਭਾਵਨ ਕਰੀਆ ॥੨॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਠਾਕੁਰੁ=ਮਾਲਕ! ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਣਾ=ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਕਰੀਆ=ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਪਨ=ਆਪਣੀ ਭਾਵਨ=ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।

ਯਥਾ— **੧. ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਸੋ ਆਪੈ ਆਪੈ ॥** [ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੫੧]

੨. ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਸੋ ਹਰਿ ਕੀਆ ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥

[ਗਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣਿ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੧੬੬]

ਤੁਝੁ ਉਪਰਿ ਮੇਰਾ ਹੈ ਮਾਣਾ ਤੂਹੈ ਮੇਰਾ ਤਾਣਾ ਰਾਮ ॥

ਹੇ ਰਾਮ! ਤੁਝ=ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਮਨ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਮਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਤਨ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਤਾਣਾ=ਬਲ ਹੈਂ। ਇਥੇ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਗਿਆਸੂ ਮੁਖ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨ ਤੇ ਤਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਉਸ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਖੰਡਨ ਹੈ। ਮਾਣ, ਮਾਣ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਮਲੀਣ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਲੀਣ ਹੰਕਾਰ ਜਨਮ-ਮਰਣ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੁਧ ਹੰਕਾਰ ਜਨਮ-ਮਰਣ ਦੇ ਮੇਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸੁਧ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਸੁਧ ਮਾਣ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਮਾਇਆ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਉਹ ਖਾਨਦਾਨ ਆਦਿ ਇਸ ਮਾਣ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਮਾਣ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— **੧. ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ ਸਭੁ ਤੂਹੈ ਤੂਹੈ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਮੈਂ ਓਲਾ ॥**

[ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੨੧੧]

੨. ਕਰਤਾ ਤੂ ਮੈ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੇ ॥ ਮਾਣੁ ਮਹਤੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪਲੈ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਣੇ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੫੯੬]

ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਚਤੁਰਾਈ ਤੇਰੀ ਤੂ ਜਾਣਾਇਹਿ ਜਾਣਾ ਰਾਮ ॥

ਵਿਵਹਾਰਕ ਸੁਰਤਿ=ਗਿਆਤ, ਆਤਮ ਵਿਸੈਣੀ ਮਤਿ=ਬੁਧੀ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕ ਚਤੁਰਾਈ, ਅਥਵਾ :—ਸੁਰਤੀਆਂ ਦੇ ਮਤ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਸਭ ਤੇਰੀ=ਤੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਮ! ਤੂੰ ਜਾਣਾਇਹਿ=ਜੇ ਜਾਣਾਵੇਂ ਤਾਂ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਾ=ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚਤੁਰਾਈ ਤੇ ਚਤਰ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਧਨ ਤੇ ਧਨੀ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੋਲ ਧਨ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਧਨੀ ਆਖੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੋਲ ਚਤੁਰਾਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਚਤੁਰ ਆਖੀਦਾ ਹੈ। ਚਤੁਰ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ—ਬੁਧਵਾਨ ਚਤੁਰਾਈ=ਬੁਧੀਵਾਨੀ।

ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ਪਛਾਣੈ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਸਿਰੰਦੇ ॥

ਪਹਿਲਾ ਅਰਥ—ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਿਰੰਦੇ=ਕਰਦੇ ਹੋ, ਸੋਈ=ਉਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਣੈ=ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਛਾਣੈ=ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਅਰਥ—ਸੋਈ ਜਾਣੈ=ਗਿਆਤ ਪੂਰਵਕ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ :—ਉਹੀ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਖ ਰੂਪ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਉੱਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨਦਰਿ=ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਿਰੰਦੇ=ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਮਨਮੁਖਿ ਭੂਲੀ ਬਹੁਤੀ ਰਾਹੀ ਫਾਥੀ ਮਾਇਆ ਫੰਦੇ ॥

ਮਨਮੁਖਤਾ ਵਾਲੀ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤੀ=ਬੁਹਤਿਆ ਰਾਹੀ=ਰਸਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੂਲੀ=ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਫੰਦੇ=ਫੰਧਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਠਾਕੁਰ ਭਾਣੀ ਸਾ ਗੁਣਵੰਤੀ ਤਿਨ ਹੀ ਸਭ ਰੰਗ ਮਾਣਾ ॥

ਹੇ ਠਾਕੁਰ ਸੁਆਮੀ ਮਾਲਕ! ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਭਾਣੀ=ਭਾਈ ਹੈ, ਸਾ=ਉਹੀ ਸੁਭ ਗੁਣਵੰਤੀ=ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਭ=ਸਾਰਿਆਂ ਰੰਗ=ਅਨੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣਾ=ਭੋਗਿਆ, ਭਾਵ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਕੀ ਧਰ ਤੂਹੈ ਠਾਕੁਰ ਤੂ ਨਾਨਕ ਕਾ ਮਾਣਾ ॥੩॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਠਾਕੁਰ=ਮਾਲਕ, ਮੈਂ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੀ ਤੂਹੈ=ਹੂੰ ਹੀ ਧਰ=ਓਟ ਹੈਂ, ਤੇ ਮੈਂ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮਾਣ ਭੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ।

ਹਉ ਵਾਰੀ ਵੰਞਾ ਘੋਲੀ ਵੰਞਾ ਤੂ ਪਰਬਤੁ ਮੇਰਾ ਓਲਾ ਰਾਮ ॥

ਮੈਂ ਵਾਰਣੇ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਘੋਲੀ ਵੰਞਾ=ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ, ਹੇ ਰਾਮ! ਤੂੰ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਵਾਂਗ ਮੇਰਾ ਓਲਾ=ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਹੈਂ।

ਯਥਾ— ੧. ਹਉ ਵਾਰੀ ਵੰਞਾ ਖੰਨੀਐ ਵੰਞਾ ਤਉ ਸਾਹਿਬ ਕਿ ਨਾਵੈ ॥

[ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ ੧, ਘਰ ੧, ਅੰਗ ੫੫੭]

੨. ਹਉ ਵੰਞਾ ਕੁਰਬਾਣੁ ਸਾਈ ਆਪਣੇ ॥ ਹੋਵੈ ਅਨਦੁ ਘਣਾ ਮਨਿ ਤਨਿ ਜਾਪਣੇ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੯੭]

ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ਲਖ ਲਖ ਲਖ ਬਰੀਆ ਜਿਨਿ ਭ੍ਰਮੁ ਪਰਦਾ ਖੋਲ੍ਹਾ ਰਾਮ ॥

ਪਹਿਲਾ ਅਰਥ—ਹੇ ਲਖ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਲਖ=ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਂ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਬਲਿ=ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। **ਦੂਜਾ ਅਰਥ**—ਹੇ ਲਖ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ! ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਖ=ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਂ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਅਥਵਾ :—ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਲਖ ਪਦ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਜਿਸ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਭਰਮ ਦਾ ਪਰਦਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਰਮ ਦਾ ਇਕ ਐਸਾ ਪਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਖੁਦ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭਰਮ ਦੇ ਪਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦਾ ਤੇ ਐਸੇ ਪਾਖੰਡੀ ਗੁਰੂ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਲੰਮੇ ਹੱਥੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— **ਕਬੀਰ ਮਾਇ ਮੁੰਡਉ ਤਿਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਾ ਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥**

ਆਪ ਭੁਬੇ ਚਹੁ ਬੇਦ ਮਹਿ ਚੇਲੇ ਦੀਏ ਬਹਾਇ ॥ [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੬੯-੭੦]

ਸੋ, ਐਸਾ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭਰਮਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਆਪ ਤਾਂ ਡੁੱਬਦਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਰੋੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਭਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਇਕੱਲਾ ਬੇਦ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦਾ। ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭੁਬ ਕੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮਿਥਿਆ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— **੧. ਭੀਗਨ ਡੋਲਾ ਤਉ ਲਉ ਜਉ ਮਨ ਕੇ ਭਰਮਾ ॥**

ਭ੍ਰਮ ਕਾਟੇ ਗੁਰ ਆਪਣੈ ਪਾਇ ਬਿਸਰਾਮਾ ॥ [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੪੦੦]

੨. ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਬਨੇ ਤੇਰੈ ਓਲੈ ॥ ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਪਰਦੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਖੋਲੈ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੮੫]

ਭਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਖੋਲਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਰਮ ਦਾ ਪਰਦਾ ਸਿਫੌਰੇ ਵਾਲੇ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਜੀਵ ਔਰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਮੇਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ? ਪਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਭਰਮ ਦਾ ਪਰਦਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਉਂ ਭਰਮ ਦਾ ਪਰਦਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਖੋਲ੍ਹੇ। ਸੰਤੋਖੇ ਰਿਖੀ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਪਰਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਭਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਹੀ ਹਨ।

ਮਿਟੇ ਅੰਧਾਰੇ ਤਜੇ ਬਿਕਾਰੇ ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥

ਹੇ ਠਾਕੁਰ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ! ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਨ ਮਾਨਾ=ਮੰਨ ਗਿਆ ਤੇ ਬਿਕਾਰੇ=ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਤਜੇ=ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਧਾਰੇ=ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਮਿਟੇ=ਮਿਟ ਗਏ।

ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਭਾਣੀ ਭਈ ਨਿਕਾਣੀ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਪਰਵਾਨਾ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਭਾਣੀ=ਚੰਗੀ ਲਗੀ ਤਾਂ ਜਮਾਂ ਦੀ ਕਾਨ ਕਨੌੜ ਤੋਂ ਨਿਕਾਣੀ=ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਈ, ਅਥਵਾ :—ਬੇਪਰਵਾਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਬ-ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਨੂੰ ਨਿਕਾਣੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਪਰਵਾਨਾ=ਪ੍ਰਮਾਣਨੀਕ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਫਲ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਭਈ ਅਮੋਲੀ ਭਾਰਾ ਤੋਲੀ ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਦਰੁ ਖੋਲ੍ਹਾ ॥

ਭਾਰਾ=ਭਾਰੇ ਤੋਲੀ=ਤੋਲਣ ਵਾਲਾ, ਅਥਵਾ:—ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਅਮੋਲੀ=ਮੁੱਲ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਮੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਜੁਗਤਿ=ਜੁੜਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਦਰੁ=ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਾ=ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਥਵਾ:—ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰੁ=ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜੁਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਭੀ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਉ ਨਿਰਭਉ ਹੋਈ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਓਲ੍ਹਾ ॥੩॥੧॥੩॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਉ=ਮੈਂ ਨਿਰਭਉ=ਡਰ ਰਹਿਤ, ਭਾਵ ਭੈਅ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਜੰਮਣ ਤੇ ਮਰਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੁ=ਮਾਲਕ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਖਸਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ ਬੁਝਾਏ ॥

[ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ ੫, ਛੰਤ ਘਰ ੪, ਅੰਗ ੫੭੭]

੨. ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਾਗੇ ਇਕ ਰਾਮ ਨਾਮ ਆਧਾਰਾ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੦੯]

੩. ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਨਾਨਕ ਭਉ ਮਿਟਿਆ ਹਰਿ ਪਾਇਓ ਪਾਠੰਗਾ ॥

[ਸਾਰਗੁ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੨੧੦]

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥